

25/11

PRESIDENTEN I GALA

Bandet med vapen, stjärna och tofsar är tecknet på hans värdighet. Här pryder det Gabriel González Videla, den nuvarande presidenten, men får bäras även av hans företrädare i ämbetet. Därför kan det inträffa att flera herrar vid samma solenna tillfälle uppträder lika förnämligt dekorerade.

CHILE: fåtalsvälde eller demokrati?

Av HERBERT TINGSTEN

PARTISPLITTRINGEN och partistriderna visar att ett betydande mått av politisk frihet finns i Chile. Pressens ställning bestyrker detta förhållande. En livlig debatt äger rum mellan tidningarna, av vilka några är direkt anknutna till partier, medan det stora flertalet är privatägda och politiskt oavhängiga; i Santiago och Valparaiso har de av familjen Edwards ägda tidningarna, med El Mercurio i spetsen, ur upplagesynpunkt en dominerande position. En egendomlig, mot liberala principer stridande företeelse finnes: sedan diktaturen för tjugu år sedan står en statstidning, La Nación, till regeringens förfogande — med en av presidenten tillsatt styrelse och redaktör —, men denna tidning har, med en upplaga på omkring 50.000 exemplar, ett begränsat inflytande och redigeras för övrigt någorlunda självständigt inom den

av regeringspolitiken angivna ramen. I jämförelse med den svenska pressen är den chilenska svag. Santiago, med mer än en miljon invånare, har en vida mindre total tidningsförsäljning än Stockholm.

Frihetsprincipen råder i stort sett också beträffande andra former för opinionsbildning. I den privatägda radion får skilda riktningar komma till tals, även om en viss varsamhet i kritiken av regeringen kan förmärkas. Församlingsfriheten respekteras normalt, även om

SANTIAGO DE CHILE MED ANDERNA I BAKGRUNDEN

den i extraordinära situationer inskränkes på ett för oss helt främmande sätt. Inom de obli-gatoriska och statligt inregist-rerade fackföreningarna får alla riktningar utom kommu-nismen bedriva agitation — i motsats till vad fallet är i Ar-gentina och Brasilien.

Både på grund av lagbestäm-melser och av dessa oberoende faktiska förhållanden är emel-lertid folkstyrelsen snarare tendens än realitet. Antalet röstande är lågt, det hör till de företeelser som frapperar — omkring en halv miljon på en befolkning av sex miljoner. Detta förklaras till stor del av att kvinnlig rösträtt inte funnits annat än vid kommunal-val; nu har emellertid kvin-norna fått rösträtt — enligt de katolskt konservativa en praktisk tillgång, enligt de radikala en ideologisk nödvändighet — och skall för första gången an-vända den vid 1952 års presi-

de ämnar rösta. Även denna praxis omtalas med stor öppen-het, och det betonas att grati-fikationerna på några år till följd av inflationen stigit från 50 till 200 pesos (motsvarande 10–20 kronor i Sverige). Vil-ken roll detta system spelar är svårt att fastställa; exempelvis falangister och socialister fram-häver dess betydelse, ty de vill eller kan inte betala, medan de traditionella partiernas tales-män betecknar saken som obe-tydlig och oskyldig — en förut-sättning för de anspråkslösa folkfester som på landsbygden och i småstäder följer på val-akten. Viktigare än alla dessa faktorer är de stora klasskill-naderna och majoritetens totala brist på politisk bildning — ett hinder för verklig demokrati som framträder överallt, men alldeles särskilt starkt på landsbygden. Här som i andra jämförelsevis progressiva syd-amerikanska stater erinras vi

dental. Vidare är analfabeter-na utesluta, och de utgjorde enligt officiella uppgifter 27 procent av befolkningen över sexton år vid 1940 års folkräk-nig. Härtill kommer att regi-strering hos myndighet måste ske sex månader i förväg för att rösträtt skall erhållas; inom en del områden underlåter bortåt 50 procent av männen denna registrering och blir alltså automatiskt utesluta från valen, ett förhållande som av många betraktas som en fördel för de konservativa.

Röstningen är formellt fri, men trots den hemliga röstav-givningen långtifrån alltid re-ellt. Att direkta mutor i viss omfattning förekommer erkän-nes allmänt, men denna trafik har starkt avtagit. Viktigare är att på landsbygden de stora jordägarna länge kunnat och ännu på många håll kan diri-gera sina underlydande vid va-len lika väl som i arbetet; det är en sak varom man talar öp-pet och naturligt, med beklag-ande men utan indignation. Vidare brukar de stora och förmögna partierna på landet ge gratifikationer åt dem som inställer sig för att rösta; ur-sprungligen var det här fråga om en ersättning för besväret att färdas från hemorten till vallokalen. Dessa gratifikatio-ner betraktas inte som mutor, då något löfte att rösta på ve-derbörande parti inte ges, men naturligtvis utgår man från att gratifikation skall sökas hos det parti för vilket den hjälpsökan-

om förhållandena i Västeuro-pas halvfärdiga demokratier för femtio eller hundra år se-dan, och vi får klart för oss att kärnan i problemet helt enkelt är folkkupplysning och förbät-trade levnadsvillkor, varför en "lösning" kan tänkas endast på mycket lång sikt.

*

De legala begränsningarna av friheten, eller riktigare möjlig-heterna att legalt begränsa fri-heten, bildar en annan påtag-lig inskränkning av den chilen-ska demokratin. Författningen är på denna punkt av mindre vikt; de speciella befogenheter presidenten enligt denna kan utöva vid inre kriser är föga omfattande. Efter att under flera år ha opererat med pro-visoriska fullmaktslagar antog emellertid kongressen i slutet av 1948 en "lag om demokra-tins varaktiga försvar", som i syfte att för framtiden bevara den demokratiska friheten ger stora möjligheter att begränsa den. Lagen är inte så långtgående och kautschukartad som motsvarande lagstiftning i Brasilien — och än mindre i Argentina —, men de risker den medför för den regim den vill skydda är uppenbara.

I lagens första paragraf för-bjudes direkt det kommuni-stiska partiet och varje form av kommunistisk agitation; det-samma gäller, heter det vidare, "varje förening, organisation, parti, riktning eller rörelse som inom republiken söker upprät-

ta ett system som står i mot-sättning till det demokratiska eller som lagstridigt verkar mot landets suveränitet". Vilka system som här åsyftas klar-görs närmare i det följande, där det talas om "de system som teori eller handling syftar till att upprätta ett totalitärt eller tyranniskt styre, med undan-röjande av minoriteternas oför-ytterliga friheter och rättig-heter och mänskliga friheter och rättigheter över huvud". Det är tydligt att redan dessa bestämmelser kan utnyttjas på ett sätt som gör åsikts- och föreningsfriheten illusorisk. Men därtill kommer föreskrif-ter om straff "för utbredande av falska uppgifter i syfte att störa den konstitutionella ord-ningen, landets lugn och säker-het, det ekonomiska och mone-tära systemet", "för kränkni-ngar, förolämpningar, angrepp och opassande uttalanden mot republikens president och mi-nistrar, vare sig detta sker i anslutning till deras offentliga verksamhet eller inte". Strej-ker och propaganda för strej-ker i statsföretag och alla fö-retag "av offentlig nyttighets-karaktär" är straffbelagda; statsanställda får inte ansluta sig till en fackförening. Om propaganda av förbjuden art sprides i tidningar eller i ra-dio kan för viss tid utgivnings-förbud respektive radierings-förbud för vederbörande tid-nig eller radiostation stadgas. I sin helhet ger lagen, som här blott refererats i några av de mest drastiska punkterna, rätt till en oerhörd maktkoncentra-tion hos regeringen och byrå-kratin.

Det säges i regel i Chile att denna lag — liksom liknande tidigare fullmaktslagar — till-lämpats med stor moderation. Denna uppfattning är förståe-lig såtillvida som regeringen lämnat många möjligheter obe-gagnade — eljest vore Chile ostridigt en diktatur. I oktober 1949 satt inga kommunister i fängelse, och endast några tio-tal var ställda under särskild övervakning. Lagen har likväl utnyttjats på ett sådant sätt — för att inskrida mot "statsfient-liga" uttalanden, för att bryta strejker osv. — att även den hårda kritiken från vissa oppo-sitionsgruppers sida ter sig mo-tiverad. Och säkerligen leder lagens existens till en begräns-nig av den offentliga debat-ten, en mildring av den oppo-sitionella kritiken, en tendens att böja sig för de styrande som visserligen klart skiljer sig från den totalitära likriktning-en men också är den genom-förda folkstyrelsen helt främ-mande.

*

liksom en rad andra sydame-rikanska stater har Chile en modern socialpolitisk lagstift-nig; grundläggande reformer genomfördes redan av Ales-sandri i början av 1920-talet, och arbetet har fullföljts un-der senare tid, inte minst av den nu fungerande regeringen. Men liksom på andra håll är skillnaden mellan fattiga och rika stor, industriarbetarnas inkomster är låga i förhållande till kapitalvinsterna, och de än sämre ställda jordbruksar-betarna är enligt lagen eller i varje fall i realiteten undan-dragna många av socialpoliti-kens fördelar. En höjning av reallönerna har utan tvivel ägt rum efter kriget, men den är fñte betydande, och flertalet arbetare lever i villkor som för oss ter sig eländiga, medan ett fåtal förmögna utvecklar en lyx som i Sverige skulle verka ut-manande.

För att på lång sikt förbät-trä läget söker regeringen i en-lighet med det för hela Syd-amerika gällande mönstret att höja folkkupplysningen och äv-agabringa ett rationellt utnytt-jande av landets tillgångar. I det sistnämnda hänseendet föl-jer den helt andra vägar än exempelvis Perón i Argentina. Utländskt kapital förklaras vara välkommet. De stora kop-par- och nitratföretagen får för-bli i nordamerikansk ägo, även om de blir kraftigt beskattade och effektivt kontrollerade. Denna politik, som ger kom-munisterna möjlighet att spela patrioter, betecknar presiden-ten som den enda rationella — det vore absurd att förstöra statsfinanserna genom låm från USA för att inköpa nordameri-kanska företag. Den eftersträ-vade industrialiseringen sker inte i samband med socialise-ring. Inom regeringen är en-dast socialisterna förespråkare för vissa socialiseringsåtgärder, främst beträffande kolgruvor-na, som ägs av chilenska kapi-talister. För att rationalisera och utbygga industrin, som gått snabbt framåt under de senaste årtiondena, finansierar staten i stället en "korporation för pro-duktionens främjande", vilken ger råd och lån (i stort sett med av USA givna eller i USA upplånade pengar) åt privata

företag. Elektrifiering, utnytt-jande av järn- och petroleum-tillgångarna, förädling av kop-parn och andra råvaror inom landet hör till de saker som står på dagordningen.

(Föregående artiklar i serien var in-förda den 27, 29 och 31 december, 3, 5, 10, 13, 15, 17, 20, 21 och 24 januari.)